

IZAK ŠPRALJA

Institut za crkvenu glazbu "Albe Vidaković" pri Katoličkom bogoslovnom fakultetu,
Zagreb

GLAGOLJAŠKA PSALMODIJA

Gregorijanska se psalmodija izvodi prema odrednicama koje su dorečene još u prvom tisućljeću, a za glagoljašku se psalmodiju ovim člankom želi doreći ono što je, s obzirom na stanje istraživanja, moguće. Zajedničko je objema da su nastale i razvijale se unutar tekstovnih predložaka i sadržaja rimskog obreda. Budući da se i u jednoj i u drugoj psalmodijskoj izražajnosti težilo za jednakim sadržajem unutar istih tekstovnih obrazaca, slični sadržajni oblici razvili su se i kad su u pitanju stil i oblik napjeva. To omogućava da glagoljašku psalmodiju dijelimo jednako kao i gregorijansku, tj. na jednostavnu, svečanu (Časoslov) i ukrasnu (Misa). U glagoljaškoj psalmodiji postoji i četvrta vrsta: svečaniya/najsvečaniya psalmodija koja se izvodi u izvan-liturgijskim bogoslužnim činima u korizmi i Svetom tjednu. U glagoljaškoj, kao i u gregorijanskoj psalmodiji moguće je raščlaniti napjev na psalmov stih (*initium*, *tenor*, *flexa*, *mediatio*, *terminatio*), a na temelju usporedbe napjeva iz različitih glagoljaških središta, moguće je pronalaziti tonuse/moduse glagoljaške psalmodije.

Ključne riječi: glagoljaška psalmodija, glagoljaško pjevanje, Hrvatska

Zapisivanje glagoljaškog pjevanja

Mada ima svjedočanstva iz prvih stoljeća naše kršćanske ere da su kršćani pjevali Kristu Bogu,¹ izravni podaci (zapisi) o kršćanskom pjevanju nastaju tek koncem prvog tisućljeća. Slično bismo, ali za drugo tisućljeće, mogli zaključiti o pjevanju "svećenika i klerika glagoljaša koji su liturgijske čine obavljali obredom zapadne (rimske) Crkve na crkvenoslavenskom jeziku hrvatske redakcije" (Bezić 1971:686) — iako postoje tragovi o glagoljaškom pjevanju iz prvih stoljeća drugog tisućljeća, prvi zapisi napjeva nastaju tek koncem drugog tisućljeća.

¹ Npr. Plinije Mlađi, Epistola, X, 96: "quod essent soliti stato die ante lucem convenire carnemque Christo quasi Deo dicere secum invicem" (cit. prema Kraeling i Mowry 1957:346).

Do pojave magnetofona stručnjaci su zapisali relativno malo glagoljaških napjeva (Božidar Širola, Ivan Matetić-Ronjgov, Stanislav Preprek, Lujza Kozinović, Nedjeljko Karabaić [i prije svih navedenih Franjo Ks. Kuhač, op. I. Š.]). Staroslavenski institut u Zagrebu i JAZU pokrenuli su 1954. magnetofonska snimanja glagoljaškog pjevanja. Do 1965. prikupio je Staroslavenski institut građu u trajanju od oko 50 sati (oko 30 sati snimio V. Žganec), a Institut JAZU u Zadru oko 30 sati (snimio J. Bezić). Od navedene građe [do 1971. godine, op. I. Š.] samo je mali dio transkribiran (M. Leščan, Omišalj na otoku Krku; Jerko Bezić, Zadarsko područje) (Bezić 1971:687).

Do danas se pitanje zapisa glagoljaškoga pjevanja ipak pomaklo: nastalo je, dijelom i tiskano, više radova s tog područja.² Osim toga, razne priredbe tradicijskog liturgijskog pjevanja, koje su češće od sredine osamdesetih godina, uvelike pomažu daljnjem životu, snimanju i zapisivanju glagoljaškog pjevanja. Takva je, primjerice, smotra crkvenih zborova (pučkih crkvenih pjevača) šibenske biskupije, koja se održava u Zatonu od 1985. godine.

Psalmodija u rimskom obredu

U svim su se starim kulturama Istoka, pa tako i u Židova, za vrijeme bogoslužja pjevale pjesme (psalmi/hvalospjevi). Psalmi su već u Starom savezu "postali knjiga za molitvu i za pjevanje u Hramu i sinagogama" (Kresina 1969:1198). Biblijski psalmi "predstavljaju temelj kršćanskog pjevanja i kao takvi sastavni su dio službe časoslova i euharistijskog slavlja od prvih dana kršćanstva" (Martinjak 1997:136).

Zapadna crkva, pa tako i naši glagoljaši (jer su pripadali rimskom obredu) pjevali su psalme na misi za ophoda (ulazna, darovna i pričesna pjesma) i poslije prvog čitanja, odnosno prije Evanđelja na misi (na stepenicama, danas pripjevni psalam i aleluja) te u časoslovu i blagoslovinama (služba za pokojne, u nas i na nedjeljnim poslijepodnevnim pobožnostima u korizmene nedjelje, na Cvjetnicu — Veliku nedilju, na završetku svečanog ophoda s križem na Veliki petak itd.). Tako su uz jednostavne nastali svečani i svečaniji napjevi za psalme/hvalospjeve kao odraz težnje vjernika da se što prikladnije proslave otajstva spasenja. Pa kao što se gregorijanski napjevi (dakle i napjevi za psalme/hvalospjeve), s obzirom na veći ili manji broj nota na jedan slog, mogu razvrstati u tzv. silabičke (jedna nota *punctum* na jedan slog), neumatske (na jedan slog jedna neuma od dvije ili tri note) i melizmatičke (na jedan slog više neumatskih skupina, čitava glazbena fraza) (v. Martinjak 1997:17-21), tako se iz zapisa o glagoljaškom pjevanju daje naslutiti da su postojali različiti načini pjevanja s obzirom na glazbeni

² Zapisi glagoljaškog pjevanja objavljeni su u: Bezić 1973, Martinić 1981, Stepanov 1983, Doliner 1984, 1998, Špralja 1983, 1985, 1996. U rukopisu su ostali zapisi u: Kuhač [s.a.], Leščan 1964, Plavša 1974, Ricov 1983, Doliner 1997.

izričaj,³ što je uostalom vidljivo i iz zapisa glagoljaškoga pjevanja (o čemu kasnije).

Pjevanje psalama/hvalospjeva na Zapadu (latinski jezik, rimski obred) davno je prošlo sve organizirajuće stadije. Psalmi/hvalospjevi se pjevaju na devet načina/tonusa. U tim su gregorijanskim napjevima dorečeni ne samo oblici napjeva u pojedinom načinu/tonusu (jednostavni, tj. napjevi za psalme u časoslovu, svečani, tj. napjevi za hvalospjeve u časoslovu, ukrasni, tj. napjevi za psalme u misnom slavlju) nego je svaki od tih napjeva raščlanjen na dijelove (početak - *initium*, recitativ - *tenor*, odah - *flexa*, srednja kadenca - *mediatio*, drugi recitativ - *tenor*, završna kadenca - *terminatio*) (v. Martinjak 1997:176-179). Na temelju tako dorečenih odrednica moguće je pjevati psalme ne samo na latinskom nego i na materinskom (staroslavenskom) jeziku.

Glagoljaško bogoslužje (bogoslužno pjevanje, dakle i psalmodija) imalo je tijekom povijesti vlastiti put rasta i života. Odobreno ili osporavano, njegovalo se samo u pojedinim pokrajinama (biskupijama, redovničkim zajednicama). Glagoljaška psalmodija nikada nije zapisivana i sustavno obrađivana. Njegovana posebno u pojedinim župama, poprimala je vlastitosti dotične sredine s obzirom na napjev, višeglasje, ukrase itd. Pomalo su se gubili izvorni oblici nekadašnjih glagoljaških napjeva, a do većeg su izražaja dolazile pokrajinske inačice tih napjeva. Događalo se i da su glagoljaški napjevi za psalme zamjenjivani gregorijanskima, jer su ovi pripadali općem pjevanju Crkve (rimskog obreda) i jer su, sustavno razrađeni, bili prihvatljiviji za svaki oblik liturgijskog teksta Crkve u Hrvata (staroslavenski, šćavet i živi hrvatski jezik).

Zapisi glagoljaške psalmodije

Imajući u vidu povijesne datosti koje su utjecale na glagoljaško pjevanje, danas je moguće govoriti samo o ostacima glagoljaške psalmodije. Svjedočanstva s početka 20. stoljeća pokazuju da su redovničke i župske zajednice tada dosta živo njegovale pjevanje časoslova. Tako npr. za malu zajednicu redovnika glagoljaša i vjernika na Zaglavu (Dugi otok) o. Ljubimir Car piše da su često pjevali Jutarnju i Večernju.⁴ Početkom 20. stoljeća objelodanila je Staroslavenska akademija u Krku *Vesperalb rimsko-slovenbski* (v. Vajs 1907). Ta i druga svjedočanstva o životu

³ "... izgleda da se oficij pjevao u određenim tonovima, modusima, od kojih smo uočili samo neke: za Božić, Epifaniju, Uzašašće, za oficij mučenika, ispovjednika" (Pantelić i Nazor 1977:35).

⁴ U samostanskoj crkvi franjevac trećoredaca glagoljaša na bogoslužje se okupljala relativno malena zajednica vjernika (kapelanija župe Sali na Dugom otoku). Jutarnja se pjevala "na Božić i Uskrs" (pisac je očito podrazumijevao Veliku srijedu, četvrtak i petak, odnosno bogoslužje za pokojne, jer se i ja sjećam da se tada pjevao časoslov), a "popoldnevno se Bogoslužje vrši kako sliedi: a) Na Uskrs, Uzašašće Gospodinovo, Duhove, Tjelovu, Gospu od Andjela, Neoskvrnuto Začeće, Božić i Tri Kralja pjeva se Svetčano Večernju Glagolski za kojom sliedi Blagoslov" (Car [s.a.]:3).

glagoljaškog pjevanja nisu, na žalost, mogla trajati i donositi željenih plodova, i zbog talijanske okupacije (Istre, Rijeke, kvarnerskih otoka i drugih područja) nakon Prvoga svjetskog rata i, među inim razlozima, stoga što za glagoljaško pjevanje nije pronađen odgovarajući odjek u cecilijanskom pokretu za obnovu liturgijske glazbe u nas. Poslije cecilijanskog pokreta i nakon 1945. godine nametnuto je našem narodu antiteističko društveno uređenje u kojem su se samo najhrabriji usudili sudjelovati kao pjevači u bogoslužju.

Uza sve nevolje glagoljaško pjevanje nije netragom nestalo. Kako je već spomenuto, bilo je glazbenika koji su zapisivali glagoljašku psalmodiju. Dosad zapisana glagoljaška psalmodija sadrži psalme na misi (škropljenje blagoslovljenom vodom prije mise i psalam ulazne pjesme, odnosno zavlake), psalme Časoslova (psalmi i hvalospjevi u sljedećim dijelovima Časoslova: Jutarnja, tj. Služba čitanja, Večernja, Povečerje) i blagoslovine (psalmi korizmenih nedjelja, Velikog tjedna i službe za pokojne).

Zapisi psalama s napjevima

U prikazu zapisanih psalama s glagoljaškim napjevima navodimo zapisivača, mjesto zapisa, tj. mjesto u kojem se ti napjevi pjevaju te njihovu liturgijsku/izvanliturgijsku uporabu. Takav pregled (makar je zbog različitih razloga nepotpun i nedovoljno točan) pokazuje da je dosad snimljeno mnogo psalama s pripadnim im pučkim/glagoljaškim napjevima, ali i da bi još trebalo u mnogim mjestima (župama), gdje je već zapisivano glagoljaško pjevanje, dovršiti snimanje i/ili zapisivanje napjeva za psalme te upotpuniti zemljopisnu sliku područja glagoljaškog pjevanja, odnosno snimiti pjevanje psalama u preostalim glagoljaškim centrima.

Zapisi- vač	Mjesto zapisa	Misa	Časoslov			Obredi		Blago- slovine
			Ps 95	Ps	Hval.	Ps	Hval.	
Bezić	Popović	1	—	—	—	—	—	—
Leščan	Omišalj	1	—	—	—	—	—	—
Kozino- vić	Kraljevica	3	2	77	7	5	3	2
Doliner	N. Vино- dolski	6	1	1	1	—	—	4

Ricov	Novalja	3	—	2	—	—	1	1
Plavša	Sali	1	—	3	1	—	—	1
Špralja	Betina	1	—	—	—	—	—	1
	Krapanj	—	—	—	2	—	—	—
	Murter	1	2	3	—	—	—	4
	Primošten	—	—	—	—	—	—	2
	Luka (Prvić)	2	2	5	2	—	—	2
	Šepurine	—	—	1	—	—	—	—
	Tisno	—	—	1	1	—	—	—
	Vodice	—	—	—	3	—	—	—
	Zaton	—	—	1	—	—	—	—
Župano- vić	Šibenik	—	—	1	—	—	—	1
Stepanov	Poljica	6	1	8	—	—	—	8
Martinić	Trogir	—	—	—	—	—	—	1
	Kaštel Štafilić	—	—	1	1	—	—	—
	Kaštel Novi	—	—	1	1	—	—	—
	Kaštel Stari	—	—	1	1	—	—	1

Kaštel Kambel.	—	—	1	1	—	—	—
Kaštel Lukšić	—	—	—	1	—	—	1
Vranjic	—	—	1	1	—	—	1
Stobreč	—	—	1	1	—	—	—
Klis	—	—	—	—	—	—	1
Gor. Selo (Šolta)	—	—	1	—	—	—	1
Škrip (Brač)	—	—	1	—	—	—	—
Nerežišće (Brač)	—	—	1	—	—	—	—
D. Humac (Brač)	—	—	1	—	—	—	—
Pučišća (Brač)	—	—	—	1	—	—	1
Postira (Brač)	—	—	1	—	—	—	—
Praznica (Brač)	—	—	—	—	—	—	1
G. Humac (Brač)	—	—	1	—	—	—	—
Selca (Brač)	—	—	—	—	—	—	1
N. Selo (Brač)	—	—	1	—	—	—	—
Bol (Brač)	—	—	1	—	—	—	—
Vrisnik (Hvar)	—	—	1	—	—	—	—

Svirča (Hvar)	—	—	1	—	—	—	—
Jelsa (Hvar)	—	—	1	—	—	—	—
Vrboska (Hvar)	—	—	—	1	—	—	—
Vrbanj (Hvar)	—	—	—	—	—	—	1

Raščlamba glagoljaške psalmodije

Ono što najviše povezuje gregorijansku i glagoljašku psalmodiju jest liturgijska/izvanliturgijska uporaba. Jednaka liturgijska uporaba koja teži jednakom glazbenom sadržaju uvjetovala je ne samo jednaki glazbeni oblik nego i odgovarajući stilski razvitak jednostavnih napjeva za psalme. Možemo ih, kao i u gregorijanskoj psalmodiji, nazvati svečanim i ukrasnim napjevima. Kao što se u gregorijanskom načinu/tonusu može tabelarno predložiti kako su se svečani i ukrasni napjevi razvili iz jednostavnih napjeva, npr. u prvom psalmovom načinu/tonusu (prema Martinjak 1997:182),

tako se i u glagoljaškoj psalmodiji može vidjeti da se iz jednostavnog napjeva/recitativa razvio svečani i ukrasni oblik napjeva:⁵

Bez obzira na kadence u ovim napjevima (koje se nalaze sad na supertonici, sad na gornjoj medijanti), očito je da sva tri napjeva povezuje obličje "pranapjeva" iz kojega su se razvijali jednostavni i svečaniji oblici koji se danas izvode.

U glagoljaškom pjevanju postoji i četvrta, (naj)svečanija vrsta napjeva za psalme. Riječ je o vrlo svečanim napjevima za psalme *Pomiluj mene, Bože* (Ps 51, kojemu je današnji prijevod "Smiluj mi se, Bože") i *Ispovidite se* (Ps 136 s današnjim prijevodom "Hvalite Gospodina"). Ovi se psalmi pjevaju u manjim mjestima i gradovima u izvanliturgijskim pobožnim činima: u korizmene nedjelje, na Veliku nedilju/Cvjetnicu i Veliki petak itd. Tako npr. *Smiluj mi se, Bože* u Murteru na Veliku nedilju (Cvjetnicu) pjevaju dvoglasno solisti i puk na sljedeći način:

⁵ Napjeve su pjevali Antun Badurina (r. 1947. u Lunu), koji potječe iz obitelji dobrih crkvenih pjevača (otac i stric bili su predvoditelji pjevanja u bogoslužju) i Anđelko Badurina (r. 1951. u Lunu), koji je od 1990. godine župnik u svom rodnom mjestu. Napjevi se izvode u dvoglasju, a kadence na supertonici su (u pravilu) u unisonu.

U Šibeniku su ovaj psalam na procesiji Velikog petka pjevali zborovi bratovština na način varoškog/klapskog pjevanja:⁶

Svečano se pjevao (na kraju procesije/ophoda Velikog petka) i Ps 136: *Ispovidite se*. Tekst ovoga psalma omogućava izmjenično pjevanje solista i puka, pa su ga tako i pjevali u Murteru:

U Trogiru se svečani napjev za ovaj psalam izvodi(o) na način varoškog/klapskog višeglasja (prema Martinić 1981:81):

⁶ Svaka je bratovština imala svoj muški zbor i svaki je zbor na određenom (drugom) mjestu pjevao svoj dio ovoga psalma. Tako je procesija bila i neka vrst smotre muških zborova bratovština, kako napominje Lovro Županović, zapisivač napjeva.

Među svečaniye napjeve za psalme spadali bi i napjevi za Ps 95: *Dođite, kličimo Gospodinu* (sadašnji prijevod) koji se rabe u Službi čitanja na velike svetkovine. Kao primjer neka posluži napjev u Službi čitanja na Božić, koji u Murteru pjevaju prije Polnočke:

Spomenutu bi se četvrtu vrstu naših napjeva za psalme moglo (prema razdiobi napjeva za početak euharistijske molitve: predslovlje s napjevom za dane, predslovlje sa svečanim napjevom, predslovlje sa svečanim napjevom)⁷ nazvati svečanim (ili najsvečanim) glagoljaškim napjevima za psalme.

Istim postupkom, tj. po uzoru na gregorijansku psalmodiju moguće je raščlaniti glagoljaške napjeve za psalmov stih ili psalmov glazbeni redak. Imajući, dakle, u vidu raščlambu napjeva prvog gregorijanskog načina/tonusa (usp. ranije navedeni notni primjer iz Martinjak 1997:182), sljedeća dva napjeva iz glagoljaške psalmodije mogli bismo raščlaniti na sljedeći način:

Na jednak bi se način mogli raščlaniti i svečani, ukrasni, odnosno (naj)svečani glagoljaški napjevi za psalme.

Dakako da sve bogatstvo psalmodijske izražajnosti u glagoljaškoj psalmodiji nije moguće pokazati jednim ili dvama primjerima. Crkveni su pjevači *stvaratelji* i dok pjevaju recitative. Oni oblikuju glazbeni recitativ prema sadržaju kojega doživljavaju i tumače na određeni način. Gotovo da bi se moglo reći da ima toliko inačica napjeva za neki psalam koliko dotični psalam ima stihova. To dakako ne znači da se predložena raščlamba glagoljaške psalmodije ne bi mogla doreći.

⁷ Usp. latinske nazive *Praefationes in cantu feriali*, *Praefationes in cantu solemni*, *Praefationes in cantu solemniore* (*Missale Romanum* 1938.:220, 248, appendix:6).

Načini/tonusi glagoljaške psalmodije

Najzanimljivije i najsloženije pitanje glagoljaškog pjevanja/psalmodije odnosi se na izvorne napjeve iz kojih su malo po malo nastale inačice koje su usmenom predajom došle do nas. Da bi se mogla načiniti barem okvirna slika glagoljaških (pra)napjeva za psalme, trebalo bi imati zapise svih dosad snimljenih pokrajinskih napjeva za psalme, međusobno ih usporediti i vidjeti do kakvih bi zaključaka dovela takva usporedba. A da bi oni bili zanimljivi, pokazat ćemo dvjema usporedbama napjeva iz baštine glagoljaške psalmodije. Prva skupina obuhvaća šest srodnih primjera (vidi na sljedećoj stranici).

Ti primjeri nameću razmišljanje o povezanosti napjeva od Kraljevice do Poljica kod Splita. Ta je povezanost očitija kod napjeva iz Kraljevice, Novog Vinodolskog i Luna. Moglo bi se, eventualno, postaviti i pitanje povezanosti tih napjeva s onima koji slijede (Novalja, Vodice, Poljica). Ono se postavlja naročito ako se ovakav napjev poveže s petim gregorijanskim tonusom, koji na početku (*initium*) ima u napjevu skok — — veliku pa malu tercu (*fa la do*), a u završnoj kadenci (*terminatio*) dvije male terce (*re ti do la*). U takvom bi slučaju trebalo pretpostaviti da je izvodilačka praksa glagoljaša preobrazila lidijski način u dur, što, međutim, nije uvjerljivo. Naime, prvo što u ovim napjevima valja istaknuti jest to da je početni intervalski skok (*initium*) ili mala terca (*mi so*) ili pak napjev započinje na tonu recitativa (*so*). U ovom slučaju radi se, eventualno, o pitanju prvog tetrakorda frigijskog načina (*mi fa so la*), koji je, obogaćen drugim glasom, proširen na heksakord (*do-re-mi-fa-so-la*) te je, obogaćen ukrasima, dostigao cijeli tvrdi tonski niz (dur ljestvicu).

Druga je skupina poredbeno zanimljivih primjera sljedeća:

Recitativ za psalme u iznesenim primjerima oslanja se na čvrsto tonalno uporište (toniku/dominantu) oko kojega se razvija pomak (za sekundu i tercu) koji u dvoglasju stvara obličje diskanta. Najdojmljiviji oblik je onaj iz Salija, kojemu prvi polustih ide od jednoglasja prema dvoglasju, a drugi od dvoglasja prema jednoglasju dorskog ugođaja u kadenci. Svi oblici navedenih jednoglasnih i dvoglasnih napjeva izvorni su izričaj glagoljaškog pjevanja koji — iako samo kao "jeka" — svjedoči o bogatoj baštini glagoljaškog psalmodijskog pjevanja.

Sedmericeju dnem hvalih te

Sedmericeju dnem hvalih te je citat iz Ps 119, redak 164: "Sedam puta na dan tebe hvalim". Uzet je iz glagoljaškog Časoslova, a predstavlja odjek pradavnog običaja starozavjetnih pobožnikâ i novozavjetnih krštenikâ: slaviti Boga Bogom nadahnutim pjesmama. Takav odjek, sačuvan u glagoljaškoj ostavštini rukopisnih i tiskanih spomenika — koje su nam dijelom zapisali zapisivači glagoljaškoga pjevanja i koje od 1985. godine obnavljaju pučki crkveni pjevači na smotri *Puče moj* u Zatonu⁸ — pokazuje da je današnji naslov *Časoslov naroda Božjega* u nekadašnjoj

⁸ Pod nazivom *Puče moj* započeo je smotru crkvenog pučkog pjevanja 1985. godine ondašnji župnik, a sadašnji šibenski biskup msgr. Antun Ivas. Na smotri održanoj 1998. godine skupine pjevača izvele su relativno mnogo napjeva za psalme/hvalospjeve. Programsko i glazbeno osvježanje priredili su pjevači župe Vodice (mješovita grupa), koji su izveli hvalospjev Zaharijin na tri načina i pjevači župe Tisno (mješovita skupina), koji su izveli "Zajedničku večernju molitvu" (dijelove iz Povečerja, tj. sedmog, zadnjeg dijela Časoslova naroda Božjega).

glagoljaškoj duhovnoj uljudbi bio u doslovnom smislu riječi "Časoslov naroda Božjega". Iako je sve do naših dana sačuvan običaj pjevanja Jutarnje na svetkovinu Božića, odnosno običaj da svečana Večernja tvori neizostavni dio poslijepodnevnog svetkovanja velikih svetkovina, mali je broj župskih zajednica u kojima još živi takav običaj. Tako se, eto, sve to dogodilo stjecajem i tijekom (ne)vremena. U novom, ovom našem vremenu, vremenu liturgijske obnove prema odrednicama II. vatikanskog sabora, moguće je širom otvoriti vrata glagoljaškoj glazbenoj uljudbi (što već čine pučki crkveni pjevači na smotri *Puče moj*) i to iz više razloga: duhovne kulture i hrvatskog folklora, domovinskog i pokrajinskog čovjekoljublja, itd. Uostalom, glagoljaško pjevanje je za nas (kao i gregorijansko pjevanje za širi europski prostor) veličanstveni program izvornog glazbenog izričaja, koji svojim umjetničkim dometom nadilazi vremenske oscilacije ukusa (v. Anglès 1963:108).

NAVEDENA LITERATURA

- Anglès, Higini. 1963. "Il canto gregoriano." U *Storia della musica*. Sv. 2: *Musica medioevale fino al Trecento*. A. Hughes, ed. Milano: Feltrinelli, 105-144.
- Bezić, Jerko. 1971. "Glagoljaško pjevanje". U *Muzička enciklopedija*. Sv. 1. K. Kovačević, ur. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 686-687.
- Bezić, Jerko. 1973. *Razvoj glagoljaškog pjevanja na zadarskom području*. Zadar: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Car, Ljubimir Cresanin, sakupio. [S.a.]. *Bogoslužje u Crkvi Sv. Mihovila na Zaglavu*. Rukopis u samostanskom arhivu na Zaglavu, Dugi otok.
- Doliner, Gorana. 1984. "Rukopisna Zbirka crkvenih napjeva Franje Kuhača." U *Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u povodu 150. obljetnice rođenja Franje Ksareva Kuhača (1834-1911)*. J. Bezić, ur. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 233-263.
- Doliner, Gorana. 1997. *Glagoljaško pjevanje u Kraljevici. Odnosi književnopovijesnih pojava, jezičnotekstualnih struktura i glazbenih osobina napjeva*. Disertacija na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

- Doliner, Gorana, prir. 1998. *Glagoljaško pjevanje u Novom Vinodolskom*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. [*Spomenici glagoljaškog pjevanja*. Sv. 2].
- Kraeling, Carl H., i Lucetta Mowry. 1957. "La musica nella Bibbia". U *Storia della musica*. Sv. 1: *Musica antica e orientale*. E. Wellesz, ed. Milano: Feltrinelli, 313-348.
- Kresina, Ante. 1969. "Psalmi." U *Biblija. Stari i novi Zavjet*. J. Kaštelan i B. Duda, ur. Zagreb: Stvarnost, 1197-1202.
- Kuhač, Franjo Ksaver. [S.a.] *Zbirka crkvenih napjeva*. Kuhačeva ostavština, Arhiv Hrvatske, Zagreb. Sign. XVII-52/II.
- Leščan, Mato 1964. *Crkveno glagoljaško pjevanje u Omišlju (na otoku Krku)*. Diplomski rad na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Sign. D-174.
- Martinić, Jerko. 1981. *Glagolitische Gesänge Mitteldalmatiens. Teil II (Noten)*. Regensburg: Gustav Bosse Verlag.
- Martinjak, Miroslav. 1997. *Gregorijansko pjevanje, baština i vrelo rimske liturgije*. Zagreb: Hrvatsko društvo crkvenih glazbenika - Institut za crkvenu glazbu "Albe Vidaković".
- Missale Romanum*. 1938. Ratisbonae [Regensburg]: Friedrich Pustet.
- Pantelić, Marija (s. Agneza), i Anica Nazor, ur. 1977. *II. Novljanski brevijar, hrvatsko glagoljski rukopis iz 1495*. Zagreb: Staroslavenski institut "Svetožar Ritig" - Turistkomerc. [Fototipsko izdanje].
- Plavša, Lucija. 1974. *Tradicionalno liturgijsko pjevanje župe Sali*. Diplomski rad na Institutu za crkvenu glazbu "Albe Vidaković" Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Ricov, Edi. 1983. *Tradicionalno pučko crkveno pjevanje u obnovljenom bogoslužju u Novalji*. Diplomski rad na Institutu za crkvenu glazbu "Albe Vidaković" Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Stepanov, Stjepan, prir. 1983. *Glagoljaško pjevanje u Poljicima kod Splita*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti - Muzikološki zavod Muzičke akademije u Zagrebu. [*Spomenici glagoljaškog pjevanja*. Sv. 1].
- Špralja, Izak, ur. 1983. *Pjevajte Gospodu pjesmu novu. Hrvatska liturgijska pjesmarica [dionice]*. Zagreb: Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda - - Institut za crkvenu glazbu pri Katoličkom bogoslovnom fakultetu.
- Špralja, Izak, ur. 1985. *Pjevajte Gospodu pjesmu novu. Hrvatska liturgijska pjesmarica [partitura]*. Zagreb: Institut za crkvenu glazbu pri Katoličkom bogoslovnom fakultetu - Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda.
- Špralja, Izak. 1996. "Crkveno pjevanje u Prvić-Luci na otoku Prviću kod Šibenika". *Bašćinski glasi* 5:15-74.
- Vajs, Josip, prir. 1907. *Vesperalb rimsko-slovenbski. Večernje na Nedelje i Svetce po vse leto, po crkvenim knjigam glagolskim. S priloženjem Jutrn i Časov velih blagdan i drugih molitav*. Krk: Rashodi Staroslovenskije Akademije.

THE GLAGOLITIC PSALMODY

SUMMARY

Gregorian and Glagolitic chant was based on the liturgical text of the Roman rite: the Gregorian chant in the first millennium, and the Glagolitic in the second. The Gregorian chant was noted down at the end of the first millennium, while the Glagolitic is still being written down. Gregorian psalmody is performed according to the instructions formulated during the first millenium; while this article, to the extent allowed by research to date, hopes to explicate what can be explicated about Glagolitic psalmody — which represents a part of Glagolitic singing.

A factor common to both Gregorian and Glagolitic psalmody is that they came into being and developed within the textual patterns and content of the Roman rite. Since the expressiveness in both psalmodies was oriented to identical content within the same textual patterns, similar expressive forms developed in regard to both the style and form of the tunes. This allows Glagolitic psalmody to be divided in an identical way to Gregorian i.e. to the simple, the solemn (the Breviary) and the ornamental (the Mass). There is also a fourth type of Glagolitic psalmody: the more solemn/most solemn psalm singing which takes place in extralitururgical religious observances during Lent and Holy Week. The tune in both Glagolitic and Gregorian psalmody can be divided according to the verse of the psalm — the *initium*, *tenor*, *flexa*, *mediatio*, *terminatio* — while comparison of the tunes from various Glagolitic centres makes possible the identification of the tones/modes of Glagolitic psalm singing.

Keywords: glagolitic psalmody, glagolitic singing, Croatia